

02-536 Warszawa, ul. Narbutta 29
 tel. (0 22) 848 07 12
 fax (0 22) 646 65 11
 e-mail: ok@karta.org.pl
www.karta.org.pl

Karta

Fundacja Ośrodka KARTA

OPIS REALIZACJI CELÓW STATUTOWYCH Załącznik do sprawozdania z działalności FOK za rok 2006

CELE I STRATEGIA DZIAŁANIA

Fundacja Ośrodka KARTA jest niezależną apolityczną organizacją pożytku publicznego, nie reprezentuje żadnej formacji światopoglądowej, religijnej czy kulturowej. Naszym celem jest upowszechnianie wiedzy o wydarzeniach i postawach w XX wieku, które mają wpływ na współczesne życie społeczne, zaspokajanie społecznych potrzeb poznawczych i edukacyjnych związanych z przeszłością, a także działania opiniotwórcze.

Za najważniejsze przyjmujemy następujące kierunki działania:

- gromadzenie rozproszonej społecznej dokumentacji oraz zapisanie pamięci świadków związanych z wybranymi wydarzeniami (mało znanymi i najczęściej nadużywanymi politycznie) z przeszłości naszej części Europy w XX wieku;
- dokumentowanie i upowszechnianie historii osób, które ucierpiały w wyniku działania systemów totalitarnych, a których losy nie są znane współczesnym;
- dokumentowanie i upowszechnianie tradycji postaw nonkonformistycznych – w warunkach totalitaryzmów, które w XX wieku dominowały w naszym regionie;
- mobilizowanie energii społecznej różnych środowisk i pokoleń (w tym młodzieży szkolnej), w Polsce i za granicą, do działań dokumentujących historię najbliższego otoczenia;
- promowanie atrakcyjnej formuły pisania o historii najnowszej – takiej, która sprawia, że przeszłe doświadczenia nie są traktowane jako drugorzędne wobec współczesności.
- Ośrodek KARTA realizuje swoje cele statutowe poprzez działalność wydawniczą, wystawienniczą, edukacyjną, archiwalną oraz poprzez różnorodne programy i projekty dokumentacyjne.

W 2006 roku Ośrodek KARATA kontynuował projekty stałe, zapoczątkowane w latach ubiegłych.

KARTA — PISMO, KSIĄŻKI I WYSTAWY

Kwartalnik historyczny „Karta”, wydawany przez Fundację Ośrodka KARTA, to niezależne pismo zajmujące się XX-wieczną historią Polski i Europy Środkowo-Wschodniej. Ukazuje historię przede wszystkim z perspektywy jednostki — poprzez wspomnienia, dzienniki, listy, dopełnione dokumentami, komentarzami historyków i licznymi (nadającymi pismu charakter albumu) fotografiami archiwalnymi. W „Karcie” poruszane są tematy często zapomniane, trudne. Prezentujemy je z różnych perspektyw narodowościowych, społecznych, politycznych. Na łamach

pisma zabierają głos „zwykli” świadkowie historii, najważniejsze postaci wydarzeń, a także historycy analizujący je po latach.

Do końca 2006 roku ukazało się 50 numerów pisma; antologia opublikowanych w „Karcie” materiałów została wydana w trzech numerach „Karty” niemieckojęzycznej, jednym numerze „Karty” po rosyjsku, a dwa bloki tematyczne — *Dni Solidarności* i *Koniec Jałty* — przygotowano w wersji angielskiej i hiszpańskiej, *Dni Solidarności* ukazały się również w wersji niemieckiej i ukraińskiej.

W roku 2006 ukazały się numery 48–50 „Karty”. Podejmowane w piśmie tematy dotyczyły całego XX stulecia. W ubiegłym roku „Karta” utrzymywała swój albumowy charakter (w każdym numerze na 160 kolumnach około 100 fotografii), przy stałej poprawie poziomu edytorskiego.

Na bazie „Karty” działa **wydawnictwo**, publikujące książki związane z historią XX wieku. W 2006 roku zrealizowane zostały kolejne przedsięwzięcia związane z wydawnictwami albumowymi, których inauguracja miała miejsce w 2005 roku. Zostały wydane trzy albumy:

Mercedes a sprawa polska — opowieść o samochodach Benz, Daimler, Austro-Daimler i Mercedes wpisanych w losy Polski w latach 1896–2006. Album zawiera teksty źródłowe przedstawiające udział Mercedesa w życiu społecznym Polski i Polaków, a ponadto 230 zdjęć oraz niemal 100 reklam i druków ulotnych związanych z historią marki na ziemiach polskich.

Stan wojenny. Ostatni atak systemu — album, za pomocą montażu tekstów źródłowych i bogatej ikonografii, ukazuje stan wojenny w czterech odsłonach: *Uderzenie*: 13–24 grudnia 1981; *Wiosna nasza*: 24 grudnia 1981 – wrzesień 1982; *Zapaść*: październik 1982 – sierpień 1986; *Rozejm*: wrzesień 1986.

A Carnival under Sentence — wersja angielska albumu „*Solidarność*” 1980–81. *Karnawał z wyrokiem* o Pierwszej „Solidarności” od jej powstania w sierpniu 1980 do wprowadzenia stanu wojennego. Opozycyjny „karnawał” zestawiony został z zakonspirowanymi działaniami władzy przygotowującej się do zniszczenia „Solidarności”. Całość ilustruje ponad 450 zdjęć ulotek i plakatów.

W 2006 roku Ośrodek KARTA kontynuował serie wydawnicze:

„Świadectwa” — w 2006 roku trwały prace nad drugą książką w serii, tym razem dwutomową — tom I: *Zamojszczyzna 1918–1943*; tom II: *Zamojszczyzna 1944–1959* — będącą obszernym wyborem ze wspomnień nieznanego w Polsce dziennikarza Zygmunta Klukowskiego, kronikarza Zamojszczyzny. Książka ukaze się w kwietniu 2007.

„Żydzi polscy” — w 2006 roku ukazała się piąta książka w serii — *Bunkier* Chaima Icla Goldsteina. Jest to opowieść o siedmiorgu Żydów, którzy wraz z katolickim księdzem od września 1944 do 17 stycznia 1945 ukrywali się w piwnicy zrujnowanego domu przy ulicy Franciszkańskiej 8 w Warszawie.

„Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89” — W 2006 roku wydany został tom III, w którym zawartych jest 110 biogramów przedstawicieli opozycji z całej Polski, a także kalendarium opozycji w PRL 1956–89 wraz z kilkudziesięcioma zdjęciami ważnych wydarzeń tego okresu.

„Polska–Ukraina: trudne pytania” — ukazał się 10 tom serii, który zawiera materiały XI międzynarodowego seminarium historycznego „Stosunki polsko-ukraińskie w latach II wojny światowej” (odbyło się ono w Warszawie w dniach 26–28 kwietnia 2005) — pełny zapis dyskusji, referaty oraz protokoły uzgodnień dotyczące omawianych podczas seminarium tematów.

Następnym przedsięwzięciem wydawniczym kontynuowanym w 2006 roku są broszury edukacyjne w serii „Spotkania z historią”, które powstają w ścisłej współpracy Ośrodka KARTA z Domem Spotkań z Historią – samorządową instytucją kultury. W 2006 roku ukazały się:

Warszawa, maj 1926 — opowieść o wydarzeniach związanych z przewrotem majowym (12–14 maja 1926), poprowadzona przez dokumenty, zapisy dziennikowe i wspomnienia uczestników wydarzeń, które zostały opowiedziane z perspektywy zarówno zwolenników Józefa Piłsudskiego, jak i strony rządowej.

Warszawa, mała stabilizacja — broszura nawiązująca do wystawy pod tym samym tytułem, ukazująca poprzez niezwykle sugestywne zdjęcia autorstwa Jarosława Tarania oraz cytaty z „Expressu Wieczornego” rzeczywistość Warszawy lat 60.

Budapeszt 1956 — broszura nawiązująca do wystawy *Warszawa–Budapeszt 1956*. Montaż tekstów i zdjęć stanowiących opowieść o dramatycznym rozwoju wydarzeń w stolicy Węgier w okresie od 22 października do 11 listopada 1956, a także o polskiej pomocy płynącej do ogarniętego powstaniem Budapesztu.

17 września 1939 — broszura stanowiąca wielowymiarową opowieść o inwazji Armii Czerwonej na Polskę i procesie instalacji władzy sowieckiej na Kresach Wschodnich, która została przedstawiona przez relacje świadków i uczestników wydarzeń, uzupełniona dokumentami i zdjęciami archiwalnymi.

KOR — komitet ruchu społecznego — broszura nawiązująca do wystawy pod tym samym tytułem. Opowieść o fenomenie powstałego 1976 roku Komitetu Obrony Robotników, przekształconego rok później w Komitet Samoobrony Społecznej „KOR”, dopełniona biogramami najistotniejszych postaci tego środowiska.

Warszawa, stan wojenny — broszura nawiązująca do wystawy pod tym samym tytułem, przedstawia za pośrednictwem świadectw rozstrzygający okres uderzenia komunistów i oporu społecznego w okresie od grudnia 1981 do sierpnia 1982.

W 2006 roku Ośrodek KARTA przygotował i zorganizował kolejne wystawy historyczne:

Warszawa. Maj 1926 — fotograficzno-tekstowa wystawa plenerowa o przewrocie majowym (12–14 maja 1926), w której zostały wykorzystane mało znane w Polsce zdjęcia, przedstawiające walki na ulicach Warszawy, zniszczenia miasta, pogrzeb ofiar; wystawa została przygotowana w języku angielskim i polskim.

Warszawa. Mała stabilizacja — wystawa plenerowa poświęcona Warszawie w latach 60. Na 30 planszach przedstawione zostały najciekawsze zdjęcia z kolekcji fotoreportera „Expressu Wieczornego”, Jarosława Tarania. Fotografie obrazujące codzienne życie mieszkańców Warszawy, wydarzenia polityczne, przemiany społeczne i urbanistyczne uzupełnione zostały fragmentami artykułów z „Expressu Wieczornego”. Wystawa w polskiej i angielskiej wersji językowej.

KOR – komitet ruchu społecznego — wystawa przygotowana na 30. rocznicę powstania najważniejszego ugrupowania opozycji demokratycznej działającego w PRL przed narodzinami „Solidarności”. Opowieść na 30 planszach pokazuje zbliżenia na najważniejsze momenty w historii KOR-u — od jego powstania, poprzez przekształcenie w KSS „KOR”, rozwiązanie w 1981, proces jego członków, a także przybliża inicjatywy inspirowane przez KOR, takie jak działalność SKS-ów, początki i rozwój NOWej, środowisko „Robotnika”. Wystawa zawiera też plansze z biograficznymi notkami założycieli i członków KOR i KSS „KOR”. Tekstowa i ikonograficzna materia wystawy została wybrana z kolekcji środowiskowych i indywidualnych znajdujących się w zbiorach Ośrodka KARTA.

Szlak do wolności. XXV lat Solidarności Polsko–Czesko–Słowackiej — wystawa rocznicowa, przygotowana na podstawie materiałów ze zbiorów NAF dementi, Ośrodka KARTA, Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu i Archiwum Libri Prohibiti w Pradze, a także na podstawie bezpośrednich relacji osób działających w SPCzS-ie: Mirosława Jasińskiego, Zbigniewa Janasa, Jarosława Brody, Petra Pospichala i Anny Walenty. Wystawa składa się z 30 plansz i przedstawia chronologicznie historię SPCzS: od momentu pierwszego spotkania polskich, czeskich i słowackich opozycjonistów w sierpniu 1978 roku w Karkonoszach aż do obecnej

działalności Fundacji Solidarności Polsko–Czesko–Słowackiej. Wystawa przygotowana w języku polskim, angielskim, czeskimi i słowackim.

Warszawa — Budapeszt 1956 — wystawa poświęcona wydarzeniom na Węgrzech i w Polsce w październiku i listopadzie 1956. Szczegółowo opowiada o okresie od 20 października 1956 — czyli od wystąpienia Władysława Gomułki podczas VIII Plenum KC PZPR, zapowiadającego gruntowne przemiany polityczne w Polsce — do 11 listopada 1956, a więc do dnia zakończenia walk w Budapeszcie. W warstwie tekstowej na wystawę składają się relacje świadków, fragmenty dzienników, pamiętników i wspomnień oraz cytaty z prasy oficjalnej i dokumentów. W warstwie ikonograficznej pojawiają się zdjęcia przedstawiające Budapeszt w okresie trwania walk, zniszczenia miasta po upadku powstania, a także obrazujące solidarność społeczeństwa polskiego z narodem węgierskim. Całość uzupełniona jest zestawieniem, które przedstawia w liczbach tragiczny bilans budapeszteńskiego powstania. Wystawa przygotowana w języku polskim i angielskim.

Warszawa, stan wojenny — wystawa pokazuje wydarzenia stanu wojennego w Warszawie w okresie od 13 grudnia 1981 do 31 sierpnia 1982. Składają się na nią świadectwa indywidualne (wspomnienia, relacje, dzienniki) oraz fotografie archiwalne. Historia jest opowiedziana w dwóch odsłonach: pierwsza opowiada o wprowadzaniu stanu wojennego — poszczególne plansze pokazują pacyfikację siedziby Regionu „Solidarności”, strajki, terror, reakcje zwykłych ludzi. Druga przedstawia rok 1982 i budzenie się oporu: demonstracje, działalność podziemia, życie internowanych, aż po wybuch protestów 1 i 3 maja oraz 31 sierpnia. Całość uzupełniają dwa kalendaria: przygotowań do wprowadzenia stanu wojennego (na początku) i okresu 1982–86 (na końcu). Wystawa w polskiej i angielskiej wersji językowej.

HISTORIA BLISKA

Program edukacyjny realizowany od 1996 roku wspólnie z Fundacją im. Stefana Batorego i przez nią finansowany. W dziesięciu dotychczasowych edycjach organizowanego w jego ramach **konkursu na historyczną pracę badawczą** — dla młodzieży gimnazjów i szkół średnich — wzięło udział ponad 10 400 uczniów. Plon konkursu ponad 6 tysięcy prac.

W nadesłanych pracach autorzy wykorzystali m.in. 13 tysięcy relacji, blisko 25 tysięcy dokumentów, ponad 47 tysięcy fotografii, 730 wspomnień, 330 dzienników i kronik, 1380 listów.

Temat w roku szkolnym 2005/2006 brzmiał „Życie religijne w czasach PRL – jednostka, wspólnota, instytucja”. Nadesłano 297 prac (167 zespołowych i 130 indywidualne), których autorami było 604 uczniów (z czego 71% stanowiły dziewczęta) — z 161 szkół, z 108 miejscowości całej Polski. W dniu finału (8 czerwca) w Zamku Królewskim w Warszawie ogłoszono również następny, jedenasty konkurs: „Niepokorni w XX wieku”.

Z okazji dziesięciolecia konkursu uroczystość finałowa miała szczególny charakter. Towarzyszyła jej wystawa w Zamku Królewskim, obrazująca dorobek dekady: pokazano zarówno prace najwyższe nagradzane kolejnych latach, jak i mapę z zaznaczonymi miejscami na terenie całej Polski skąd nadsyłano prace (za pomocą diagramów zilustrowano wszystkie 6 tysięcy nadesłanych prac) oraz plansze zawierające dane liczbowe archiwaliów zgromadzonych w zbiorze Historia Bliska.

Konkurs należy do sieci EUSTORY powołanej przez Fundację Körbera z Hamburga — skupiającej organizatorów podobnych konkursów z 18 krajów europejskich. Dzięki wsparciu finansowemu Fundacji Körbera laureaci konkursów oraz nauczyciele uczestniczą w wielu międzynarodowych spotkaniach, warsztatach i seminariach.

W 2006 roku były to warsztaty:

- “Looking back into the present: Conflicts in the European past and their echoes in the present” (Berlin 29.07.–05.08.2006 — uczestniczyło troje laureatów ubiegłorocznego konkursu wraz z nauczycielem,
- “Multiple cultures and civilizations: blessing or threat” 30.08.–06.09.2006, Bukareszt–Sighișoara | w Rumunii; uczestniczyło dwoje laureatów;
- “From Venice to Warsaw to Paris: Exclusion and ghettoization in European history”, 25.09. – 01.10.2006, San Servolo-Wenecja, Włochy – uczestniczyło dwoje laureatów;
- “Ukraine – the unknown European neighbour between legacies of the past and current democratic challenges” 23.09. – 01.10.2006, Lwów–Kijów, | Ukraina

W ramach programu „Historia Bliska” działa (od września 2005) **strona internetowa www.uczyc-sie-z-historii.pl**. Witryna ta, zatytułowana „Wojna: okupacje, opór, ludobójstwo, wysiedlenia”, ma służyć prezentacji projektów historycznych realizowanych z młodzieżą i dla młodzieży (w ramach programu szkolnego i zajęć pozaszkolnych), poświęconych historii totalitaryzmów XX wieku: faszyzmu i komunizmu. Na stronie znajdują się już 42 projekty z licznymi dokumentami, zdjęciami, relacjami świadków; kilkadziesiąt haseł glosariusza, liczne linki, materiały metodyczne.

HISTORIA MÓWIONA

Historia Mówiona to program, którego celem jest nagrywanie (według metodologii *oral history*), archiwizowanie i udostępnianie biograficznych relacji świadków historii XX wieku.

W 2005 roku stworzyliśmy w docelowym kształcie profesjonalne **Archiwum Historii Mówionej**, które od marca 2006 działa oficjalnie w nowo otwartym Domu Spotkań z Historią – samorządowej instytucji kultury. Cały dotychczasowy zbiór AHM został scalony, opracowany i przygotowany do udostępniania według światowych standardów *oral history*, we współpracy metodologicznej z wybitnymi specjalistami w tej dziedzinie prof. Aleksandrem von Plato z Instytutu w Hagen i prof. Gerhardem Botzem z Uniwersytetu Wiedeńskiego. Warto podkreślić, że stworzone w ten sposób archiwum, z zadaniem pozyskiwania, wszechstronnego opracowywania i jak najszerszego udostępniania dla celów naukowych i edukacyjnych świadectw *oral history*, dotyczących historii XX wieku, jest największą tego typu placówką w Polsce.

AHM należy do *International Oral History Association*, współtworząc sieć instytucji i organizacji, które na całym świecie wykorzystują tę metodę w pracy nad najnowszą historią i wymieniają się doświadczeniami. W roku 2006 braliśmy udział w szeregu konferencji naukowych i seminariów na temat *oral history* – m.in w Amsterdamie, Londynie, Wiedniu, Rostowie, Poznaniu, Krakowie — prezentując dorobek Ośrodka KARTA w tej dziedzinie. Prowadziliśmy także zajęcia warsztatowe dla młodzieży szkół średnich i dla studentów.

Obok archiwizowania i udostępniania zbiorów, program Historia Mówiona prowadzi systematyczną akcję nagrywania relacji biograficznych, za priorytet uznając utrwalanie świadectw najstarszych, odchodzących już generacji. W roku 2006 zakończyliśmy realizację polskiej części międzynarodowego projektu ***International Slave and Forced Labours Documentation Project***, w ramach którego nagrywaliśmy relacje robotników przymusowych i byłych więźniów hitlerowskich obozów koncentracyjnych. Rozpoczęliśmy także realizację projektu wiodącego, pod hasłem ***Zapomniani świadkowie XX wieku***, nagrywając opowieści ludzi, którzy przeżyli II wojnę i okres komunizmu. Projekt ten jest obecnie kontynuowany.

W ramach HM działają wydzielone projekty autorskie: ***Pamiętanie Peerele. Opowieści o wspólnych i indywidualnych sposobach na system: 1956-1989*** — projekt dziennikarki Anny

Grupińskiej, realizowany pod jej kierunkiem przez kilkunastoosobowy zespół, *Zaolzie w XX wieku* — projekt regionalny historyka Grzegorza Gąsiora.

Pod koniec roku 2006 udało się także powołać filię programu Historia Mówiona w Krakowie. Pod kierunkiem historyka Jakuba Gałęziowskiego nagrywa i opracowuje relacje związane z XX-wieczną historią Krakowa i regionu zespół ok. 10 współpracowników.

Wyszliśmy z nagraniami relacji także poza granice Polski, realizując pilotażowy projekt **Z Kartą na Wschód**, a w nim część **Polacy na Wschodzie**, obejmującą losy społeczności polskich na Litwie, Ukrainie, Białorusi, Rumuni. Powołaliśmy Archiwum Wileńskie, które zajmuje się m.in. pozyskiwaniem relacji (i archiwaliów) polskich mieszkańców Wileńszczyzny.

Wszystkie nagrywane w ramach projektów i działań terenowych relacje wchodzi do zbiorów Archiwum Historii Mówionej, gdzie są digitalizowane i opracowywane w celu udostępniania na miejscu. Zbiór ten dopełniają towarzyszące relacjom fotografie archiwalne, współczesne portrety nagrywanych osób oraz związane z ich losami archiwalia.

WSPÓLNE MIEJSCE – EUROPA WSCHODNIA

Projekt „*Wspólne Miejsce - Europa Wschodnia*”, to program badawczo-opiniotwórczy polegający na wspólnym dokumentowaniu przeszłości. Program zainicjowany został w 1992 roku podczas *Tygodnia Sumienia w Polsce* - spotkania w Warszawie kilku tysięcy Sybiraków z członkami Stowarzyszenia *Memorial* z Rosji i Ukrainy. Ośrodek od tej pory koordynował działania partnerskie mające na celu udokumentowanie szczególnie zaniedbanych poznawczo obszarów wspólnej historii XX wieku. W pracach programu uczestniczą partnerzy m.in. z Rosji, Białorusi, Litwy, Ukrainy, Bułgarii, Czech i Słowacji.

Słownik dysydentów (1956-89) -encyklopedyczne zestawienie biogramów głównych opozycjonistów z 23 komunistycznych dawniej krajów Europy w latach 1956-89

Teksty do *Słownika* zostały przygotowane przez niezależne środowiska, co stanowi o ich wyjątkowej wartości, są bowiem niecodziennym zapisem historii opozycji sporządzonym „od wewnątrz”. Próba taka wydaje się mieć szczególne znaczenie w chwili nikłej obecności problematyki opozycji demokratycznej w badaniach historycznych oraz małej ilości publikacji na ten temat.

W roku 2006 zakończono gromadzenie materiałów, zebrane teksty zostały uporządkowane zgodnie z podziałem geograficznym, odpowiadającym strukturze Europy Środkowowschodniej. Zamknięto również pierwszy etap prac redakcyjnych.

Poszukiwania żołnierzy armii Stanów Zjednoczonych zmarłych lub zaginionych na terytorium Polski w okresie II wojny światowej na zlecenie Departamentu Obrony Kongresu USA

W ramach programu kontynuowano działania podjęte w latach ubiegłych. Wiele uwagi poświęcono prowadzeniu kwerend archiwalnych, poszukiwania materiałów przeprowadzono we wszystkich słowackich archiwach państwowych, a także w wybranych archiwach niemieckich.

Dane pozyskane w trakcie poszukiwań archiwalnych starano się weryfikować na poziomie lokalnym. W tym celu nawiązywano kontakty z miejscowymi miłośnikami historii, starano się również docierać do świadków wydarzeń, prowadzono korespondencję z jednostkami samorządu terytorialnego, ośrodkami kultury i bibliotekami.

W ramach programu prowadzono także szeroko zakrojone kwerendy bibliograficzne, zarówno w wydawnictwach książkowych jak też w periodykach.

Tom 10 z serii Polska–Ukraina: trudne pytania

W ramach programu „Wspólne Miejsce — Europa Wschodnia” w 2006 roku prowadzone były prace redakcyjne i organizacyjne związane z przygotowaniem tomu zawierającego materiały XI międzynarodowego seminarium historycznego „Stosunki polsko-ukraińskie w latach II wojny światowej”, które odbyło się w Warszawie 26–28 kwietnia 2005.

Na publikację złożyły się: pełny zapis dyskusji, referaty oraz protokoły uzgodnień dotyczące następujących tematów: Kwestia polska w świetle założeń ideologicznych i programowych Organizacji Nacjonalistów Ukraińskich (frakcja Bandery) i innych ukraińskich sił politycznych w latach II wojny światowej; Stanowisko polskiego rządu na uchodźstwie oraz polskich partii politycznych w kraju w kwestii ukraińskiej; Kwestia ukraińska w polityce II Rzeczypospolitej i w koncepcjach oraz działaniach ukraińskich sił politycznych w okresie międzywojennym (1918–1939); Chełmszczyzna w latach okupacji niemieckiej; Zmiany etniczno-demograficzne na Wołyniu i w Galicji Wschodniej w latach II wojny światowej.

INDEKS REPRESJONOWANYCH

Program dokumentacyjno-badawczy, zainicjowany w 1988 roku, zmierza do zebrania wiedzy o obywatelach polskich represjonowanych w ZSRR i pod okupacją sowiecką w latach 1939–56. Przyjęta przez „Indeks” metoda badawcza polega na zestawianiu pozyskanych z archiwów posowieckich informacji o osobach określonej kategorii represji z różnorodnymi źródłami polskimi. Podstawą pracy programu jest dostęp do danych masowych w archiwach posowieckich — głównie dzięki Stowarzyszeniu „Memorial” z Moskwy, a także partnerom z Litwy i Ukrainy. Od 2002 roku program jest realizowany pod patronatem Instytutu Pamięci Narodowej przy wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (prace weryfikacyjne), Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej (kwerendy na Wschodzie) oraz Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych.

W 2006 prace archiwalne i weryfikacyjne skoncentrowane były na następujących grupach represjonowanych:

- deportowani w 1940 z obwodów: brzeskiego i pińskiego do obwodu archangielskiego,
- przetrzymywani w Kałudze (żołnierze AK przymusowo wcieleni do 361 zapasowego pułku Armii Czerwonej),
- Górnolązacy deportowani do ZSRR w 1945,
- aresztowani na tzw. Zachodniej Białorusi w latach 1939-1940 i rozstrzelani wiosną 1940 – próba rekonstrukcji „listy białoruskiej”.

Dorobek programu „Indeks Represjonowanych”, z uwzględnieniem efektów prac przeprowadzonych w 2006 roku, jest następujący:

- podstawowa komputerowa baza źródłowa, zawierająca ok. 825 000 rekordów, które dotyczą jednak mniejszej liczby osób (informacja o danej osobie z każdego źródła wprowadzana jest odrębnie);
- ok. 143 000 zweryfikowanych biogramów w wydzielonych kategoriach represji sowieckich;
- 22 opublikowane zestawienia serii wydawniczej *Indeks Represjonowanych*. W 2006 roku ukazały się dwie pozycje: *Deportowani w obwodzie archangielskim. Alfabetyczny wykaz 6672 obywateli polskich wywiezionych w 1940 roku z obwodu brzeskiego* (tom XIV) oraz *Deportowani w obwodzie archangielskim. Alfabetyczny wykaz 6730 obywateli polskich wywiezionych w 1940 roku z obwodu pińskiego* (tom XIV);

- Internetowe Centrum „Indeksu Represjonowanych” (www.indeks.karta.org.pl), w którym dostępne są dane ok. 221 000 osób;

„Indeks Represjonowanych” ma ogromne znaczenie społeczne. Materiały zgromadzone w wyniku prac programu oraz baza komputerowa stanowią unikalne źródło informacji. Służy ono zarówno badaczom, jak i osobom poszukującym potwierdzenia represji wobec siebie lub wobec bliskich. W 2006 roku, dzięki zasobom źródłowym „Indeksu”, udzieliliśmy odpowiedzi na ponad tysiąc zapytań indywidualnych i instytucjonalnych (oddziałowe Komisje Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, sądy okręgowe, PCK i inne urzędy).

STRATY OSOBOWE I OFIARY OKUPACJI NIEMIECKIEJ

W 2006 roku zainaugurowany został program *Straty osobowe i ofiary okupacji niemieckiej*. Program stanowi odpowiedź na wieloletnie zaniedbania w dokumentowaniu obywateli polskich — ofiar niemieckiej okupacji. Prace na rzecz udokumentowania możliwie wszystkich represjonowanych obywateli polskich służyć także będą precyzyjnemu ustalaniu statystyki osobowej w poszczególnych kategoriach prześladowań pod niemiecką okupacją. Narzędziem będzie stworzony — we współpracy wszelkich kompetentnych instytucji i środowisk w Polsce — ogólnodostępny portal internetowy, na którym znajdą się dane możliwie wielu ofiar każdej z kategorii represji podczas okupacji niemieckiej. Portal ten będzie dawał możliwość indywidualnych przeszukiwań poprzez nazwisko osoby lub inne wyróżnione tu dane, a zarazem umożliwiał różnorodne analizy przekrojowe, także statystyczne. Z czasem zostanie również utworzone Biuro Poszukiwań, które podejmowałoby działania w sytuacjach nietypowych, w których odnalezienie informacji o osobie lub wydarzeniu represyjnym wymaga zabiegów szczególnych czy nierutynowych. Opracowanie szacunkowego zestawienia wszystkich kategorii ofiar represji realizowane będzie na podstawie bieżącego stanu badań, dostępnych źródeł i publikacji. Nie będzie to jednak ostateczna i pewna liczba ofiar a jedynie punkt odniesienia dla prac programu, dający pojęcie o aktualnym stanie wiedzy. Na koniec 2007 r. w bazie będzie znajdowało się około 800 tys. zweryfikowanych rekordów.

Program jest realizowany pod patronatem Instytutu Pamięci Narodowej i Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

ARCHIWA

W Archiwach Ośrodka KARTA są gromadzone, przechowywane i udostępniane świadectwa życia społecznego Polski i regionu w XX wieku. Zbiory archiwalne powstają w efekcie wszystkich działań Ośrodka — od początku istnienia „Karty” (1982), a w sposób uporządkowany — od powołania Archiwum Wschodniego (1987). Jest to zasób dokumentujący XX-wieczną „społeczną” historię Polski i jej bezpośredniego sąsiedztwa. Ze szczególną uwagą Ośrodek gromadzi indywidualne zapisy świadków historii (wspomnienia, dzienniki, relacje...)

Zbiory archiwalne Ośrodka KARTA to:

Archiwum Wschodnie — gromadzi dokumentację dotyczącą okresu 1901–56 na temat: Polski pod zaborami, walki o niepodległość, historii Kresów Wschodnich II RP, losów obywateli polskich podczas II wojny światowej, w tym pod okupacją sowiecką i na terenie ZSRR oraz pod okupacją niemiecką, powojennych przesiedleń, a także okresu stalinowskiego na ziemiach polskich, zwłaszcza działalności podziemia zbrojnego. Specjalne miejsce zajmują źródła zawierające informacje o obywatelach polskich prześladowanych przez ZSRR w latach 1939–56:

rozstrzelanych, deportowanych, internowanych, więzionych w łagrach, wcielonych do Armii Czerwonej.

W chwili obecnej na zbiory Archiwum Wschodniego składają się:

- 1241 relacji (w formie nagrań i w wersji spisanej);
- 3420 wspomnień;
- 588 kolekcji osobistych;
- 485 opracowań źródłowych;
- 506 j.a. z kolekcji tematycznych;
- 323 j.a. z kolekcji oryginalnych dubletów akt ze zbiorów Instytutu Sikorskiego w Londynie;
- 576 j.a. z kolekcji kopii akt ze zbiorów Stowarzyszenia „Memoriał”;
- 1141 j.a. z kolekcji oryginalnych dubletów ze zbiorów Instytutu Hoovera w Stanford w USA;
- 407 j.a. ze zbioru rysunków, szkiców, planów miejscowości, map ZSRR i Kresów Wschodnich.

Archiwum Opozycji (do 1998 roku Archiwum Peerelu) — dokumentuje opór społeczny i opozycję przeciw systemowi władzy w Polsce (także życie codzienne w PRL) i w krajach sąsiednich od wiosny 1956 do 1989 roku (w przypadku wydawnictw niezależnych okres ten przedłużyliśmy do wiosny 1990, kiedy w Polsce zniesiono cenzurę). Wydzielona w zbiorach Archiwum Opozycji kolekcja *Solidarność — narodziny ruchu* (dokumenty powstania i pierwszych miesięcy działalności NSZZ „Solidarność”, NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych i Niezależnego Zrzeszenia Studentów) znajduje się od sierpnia 2003 roku — wraz z tablicami z Postulatami Gdańskimi — na prowadzonej przez UNESCO w ramach programu *Pamięć Świata* liście najważniejszych zbiorów archiwalnych istniejących na świecie.

W chwili obecnej zasób Archiwum Opozycji to:

- 5129 książek i broszur wydanych poza cenzurą;
- 3154 tytuły czasopism i gazetek II obiegu ;
- 121 kolekcji środowiskowych;
- 151 kolekcji tematycznych;
- 77 kolekcje osobistych;
- 2458 teczek z dokumentami i informacjami o działalności różnych opozycjonistów (które po uzupełnieniu będą mogły stać się kolekcjami osobistymi);
- 158 kaset magnetofonowych wydanych w II obiegu;
- 376 plakatów i ulotek wydanych w II obiegu w latach 1980–1989;
- 1052 okolicznościowe karty pocztowe wydane w II obiegu i 167 kopert z okolicznościowymi stemplami i znaczkami;
- ponad 1300 znaczków poczty podziemnej;
- ponad 420 eksponatów o charakterze muzealnym (przyipinane znaczki, oporniki, biżuteria patriotyczna, transparenty, opaski strajkowe, pamiątki z obozów internowania i więzień, sprzęt drukarski);

W 2006 roku przez pracowników Archiwum Ośrodka KARTA zostały opracowane, skatalogowane, skomputeryzowane i przygotowane do udostępniania następujące źródła archiwalne m.in.: kolekcje ofiar systemu lat osiemdziesiątych — zawierające raporty dotyczące przypadków śmierci wskutek działania aparatu bezpieczeństwa PRL, opisy niewyjaśnionych przypadków śmierci publikowane w drugoobiegowej prasie oraz teczki osobiste ofiar; kolekcja prac konkursowych z lat 1960–92 dotyczących życia w PRL (awans społeczny ludności wiejskiej i robotniczej w latach 1945–70, życie codzienne miast i wsi w latach PRL, wieś w dobie transformacji 1989 roku), przekazanych przez redakcję „Gazety Wyborczej”, która zgromadziła kolekcję pozyskując do niej prace z archiwów redakcyjnych czasopism; kolekcja „Solidaritet med

Polens Barn – Komitet Solidarności z Polskimi Dziećmi” — utworzona przez Krystynę Wieloch, była więźniarką obozu koncentracyjnego w Ravensbrück; kolekcje Okrągłego Stołu, gospodarki PRL w opinii opozycji oraz zespół materiałów dokumentujących działalność samorządową i opozycyjną na wyższych uczelniach i w innych placówkach naukowych; kolekcja „Samorząd pracowniczy po 13 grudnia 1981” — zawierająca dokumenty i opracowania związane z oceną sytuacji samorządów pracowniczych w warunkach stanu wojennego oraz nowelizacji ustawy o związkach zawodowych godzącej w niezależność samorządów; ponadto 31 kolekcji osobistych Archiwum Opozycji, w tym uzupełnioną kolekcję Zdzisława Najdera i Jakuba Karpińskiego, 25 kolekcji osobistych Archiwum Wschodniego zawierających materiały źródłowe dotyczące życia codziennego ludności polskiej w okresie międzywojennym, a także losów pod okupacją sowiecką, niemiecką, na zesłaniu i w łagrach ZSRR, w tym kolekcję Michała Domaszewicza, żołnierza polskiego internowanego przez Sowieców na Litwie, dokumentującą jego życie w latach 1907 – 47, zawierającą oryginalną, bogatą korespondencję do rodziny, wysyłąną z obozów w Połdże i Wiłkomierzu w latach 1939 – 40.

W 2006 została przygotowana druga część Katalogu Zbiorów Archiwów Ośrodka KARTA. Stanowi go I tom Katalogu Archiwum Wschodniego, zawierający opis najwcześniej utworzonej kolekcji obejmującej gromadzone od 1987 roku relacje świadków historii, tworzące panoramę doświadczeń Polaków w latach 1901 – 56.

„Archiwum „Historii Bliskiej” — stale, systematycznie powiększający się zespół — plon konkursów realizowanych w ramach programu „Historia Bliska”. Zbiór liczy obecnie 6247 prac przygotowanych przez ponad 10,5 tysiąca uczniów. Archiwum zawiera blisko 110 tysięcy stron maszynopisów lub rękopisów, 605 kaset audio z nagrałymi relacjami i słuchowiskami, 2945 kaset wideo z filmami autorskimi, dokumentami, relacjami, 290 płyt CD z prezentacjami multimedialnymi, relacjami dźwiękowymi lub filmowymi.

„Dzienniki pisane po polsku w XX wieku” — kolekcja zawierająca 247 jednostek archiwalnych zgromadzonych na ponad 12 metrach bieżących, obejmująca unikalne świadectwa życia codziennego i doświadczeń Polaków na przestrzeni XX wieku.

Biblioteka tematyczna (historia Polski i Europy Wschodniej w XX wieku) — książki, czasopisma, wycinki prasowe.

Archiwum Historii Mówionej gromadzi relacje nagrane w technice audio i wideo, pozyskane w ramach projektów dokumentacyjnych.

Na zbiór AHM składa się m.in.:

- 958 relacji Archiwum Wschodniego – wspomnienia mieszkańców dawnych Kresów oraz obywateli represjonowanych na Wschodzie,
- 324 relacje Archiwum Opozycji – materiały dotyczące oporu wobec władzy komunistycznej, kolejnych przełomów lat 1956, 1968, 1970, 1976 oraz opozycji demokratycznej i „Solidarności”,
- 164 relacje (17 wideo) nagrane w ramach międzynarodowego projektu „*Ocaleni z Mauthausen*” (Mauthausen Survivors Documentation Project) dokumentującego losy więźniów obozów koncentracyjnych systemu Mauthausen-Gusen.
Prezentacja projektu na stronach internetowych: www.indeks.karta.org.pl/bmh/index.asp.
- 75 relacji (15 wideo) nagranych w ramach międzynarodowego projektu „*International Slave and Forced Labors Documentation Project*” dokumentującego losy więźniów hitlerowskich obozów koncentracyjnych i robotników przymusowych. Prezentacja projektu na stronach internetowych: www.dsh.waw.pl/hm/isfldp/

- około 100 relacji nagranych w ramach obecnie realizowanego projektu „*Zapomniani świadkowie XX wieku*”, którego celem jest utrwalenie pamięci najstarszej generacji, obrazu przedwojennej Polski, represji nazistowskich i komunistycznych,
- 100 relacji (pięć w języku niemieckim) nagranych w ramach projektu „*Polacy i Niemcy – XX-wieczna historia gminy Stara Kiszewa*” z mieszkańcami kaszubskokociewskiego pogranicza,
- 40 relacji zrealizowanych w ramach projektu „*Świadectwa kobiet – kobiety wobec totalitaryzmu*” z więźniarkami sowieckich łagrów oraz hitlerowskich obozów koncentracyjnych, a także z kobietami represjonowanymi w okresie stalinizmu w Polsce,
- 52 relacje nagrane w ramach autorskiego projektu Anki Grupińskiej „*Pamiętanie Peerełu. Opowieści o wspólnych i indywidualnych sposobach na system: 1956-1989*”,
- 40 relacji zrealizowanych w ramach autorskiego projektu Grzegorza Gąsiora „*XX wiek na Zaolziu*”,
- 50 relacji nagranych na Ukrainie, Białorusi, Litwie i Rumunii w ramach projektu „*Polacy na Wschodzie*”,
- 25 relacji poświęconych pomocy Zachodu dla Polski, szczególnie relacjom Szwecja-Polska,
- 60 relacji świadków XX-wiecznej historii, nagranych w ramach przygotowań do wystawy multimedialnej „*Europa XX wieku: Oblicza totalitaryzmu*”,
- 24 relacje nagrane w trakcie realizacji projektu „*Szkoły polskie na Litwie w latach 1937-91*”,
- 49 relacji nagranych przez dziennikarkę Wiesławę Grocholę w trakcie przygotowywania opracowania „*Niezależny ruch wydawniczy w Polsce w latach 1976-89*”,
- 10 relacji (trzy w języku niemieckim, dwie w języku rosyjskim) zrealizowanych w ramach projektu „*Legnica w XX wieku – miasto Niemców, Rosjan, Polaków, Żydów...*”,
- 40 nagrań zrealizowanych podczas spotkań edukacyjnych, popularyzatorskich i autorskich w Domu Spotkań z Historią,
- ponad 100 relacji nagranych poza Ośrodkiem KARTA, przez naukowców i dziennikarzy.

Archiwum Fotografii — ponad 150 000 zdjęć z okresu 1890 – 90; zdjęć z rodzinnych albumów, spuścizn fotoreporterskich, archiwów fotoamatorów ukazujących społeczną panoramę życia na ziemiach polskich w okresie całego XX wieku. Fotografie są opracowywane w komputerowej bazie danych, skanowane i archiwizowane w postaci elektronicznej. Zbiór stale się powiększa w wyniku prac dokumentacyjnych związanych z przedsięwzięciami wydawniczymi Ośrodka oraz interwencji archiwalnych (wyszukiwania i zabezpieczania zagrożonych zbiorów — np. spuścizn po zmarłych fotografach). Zbiór Archiwum Fotografii jest wykorzystywany także przez badaczy historii najnowszej, wydawnictwa publikujące książki historyczne oraz prasę i telewizję, jako ilustracje do informacji na tematy historyczne.

Na koniec 2006 roku archiwalia Ośrodka (bez fotografii) zajmowały około 1345 m.b. Zbiory są katalogowane i opracowywane w komputerowych bazach danych, dostępnych także w internecie. Obecnie skomputeryzowanych jest blisko 80% naszych zbiorów (opisy 44.120 j.a.). Ośrodek znajduje się dziś w czołówce polskich archiwów tak szeroko udostępniających katalogi elektroniczne.

Z czytelników w archiwum Ośrodka w 2006 roku korzystało przeciętnie 115 osób miesięcznie. W bazach internetowych zanotowaliśmy ponad 13,5 tysięcy odwiedzin.

Zgromadzone w archiwach Ośrodka KARTA źródła archiwalne zostały w 2006 roku wykorzystane w kilkudziesięciu publikacjach prasowych i książkowych, kilku programach telewizyjnych, w wielu pracach naukowych (magisterskich, doktorskich) i monograficznych, były również prezentowane na wystawach historycznych w Polsce i za granicą.

DOTACJODAWCY I ZLECENIODAWCY OŚRODKA KARTA W ROKU 2006

- **Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego/Biblioteka Narodowa** (program „Karta”)
- **Daimler Chrysler Automotive Polska Sp. z o.o.** (program „Karta”)
- **Departament Obrony USA, Defence Prisoner of War/Missing Personnel Office** (program „Wspólne Miejsce”)
- **Fördergesellschaft Kulturelle Bildung e.V. (Niemcy)** (program „Historia Bliska”)
- **Fundacja Badań nad Dyktaturą SED (Niemcy)** (programy „Wspólne Miejsce”)
- **Fundacja im. Stefana Batorego** (program „Historia Bliska”)
- **Fundacja Körbera (Niemcy)** (program „Karta”, wydawnictwo)
- **Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej** (program „Indeks Represjonowanych”)
- **Fundacja PZU** (program „Historia Bliska”)
- **Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej** (program „Dom Spotkań z Historią”)
- **Fundusz Inicjatyw Obywatelskich** (program „Historia Mówiona”)
- **Instytut Adama Mickiewicza – Centrum Międzynarodowej Współpracy Kulturalnej** (program „Karta”)
- **Instytut Książki** (program „Karta”, archiwa Ośrodka KARTA)
- **Instytut Pamięci Narodowej** (program „Indeks Represjonowanych”)
- **Komisja Europejska (Belgia)** (programy „Dom Spotkań z Historią” i „Historia Mówiona”)
- **Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki (Węgry)** (program „Wspólne Miejsce”)
- **Ministerstwo Kultury** (programy „Karta” i „Archiwa”)
- **Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego** (programy „Indeks Represjonowanych”, „Archiwa”)
- **Ministerstwo Spraw Zagranicznych** (program „Karta”)
- **Primary Source Microfilm/Gale Group** (program „Archiwa”)
- **Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych** (programy „Indeks Represjonowanych”)
- **Kancelaria Senatu** („Historia Mówiona”)
- **Narodowe Centrum Kultury** („Historia Mówiona”)
- **Fundacja Polsko-Niemieckie Pojednanie** („Historia Mówiona”)
- **Uniwerytet w Hagen** („Historia Mówiona”)
- **Geschichtswerkstatt Jena E.V.** („Karta”)
- **Open Society Archives** („Karta”)
- **RENOVABIS, Solidaritaetsaktion der deutschen Katholiken mit den Menschen in mittel- und Osteuropa** („Historia Mówiona”)
- **Ambasada Szwecji** („Historia Mówiona”)
- **Dom Spotkań z Historią** („Karta”)
- **Fundacja Solidarności Polsko - Czesko - Słowackiej** („Karta” i wydawnictwo)
- **Stowarzyszenie Wolnego Słowa** („Karta”)
- **Światowy Związek Żołnierzy AK** („Wspólne miejsce”)

- **Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów Instytutu Pamięci Narodowej** (program „Indeks Represjonowanych”)
- **Institute for History and Biography at University in Hagen** (Niemcy) (program „Dom Spotkań z Historią”)
- **Instytut Władysława Sikorskiego w Londynie** (program „Karta”)
- **Open Society Archive (Węgry)** (program „Wspólne Miejsce”)
- **Ośrodek Badań, Informacji i Upowszechniania (NIPC) „Memorial” (Rosja)** (programy „Indeks Represjonowanych” i „Dom Spotkań z Historią”)
- **Polski Czerwony Krzyż** (program „Indeks Represjonowanych”)
- **Rosyjskie Państwowe Archiwum Wojskowe (RGWA)** (program „Indeks Represjonowanych”)
- **Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych** (program „Indeks Represjonowanych”)
- **Związek Sybiraków** (program „Indeks Represjonowanych”)
- **Dom Spotkań z Historią** (program „Karta”, „Historia Mówiona”)
- **Stowarzyszenie Wolnego Słowa** („Karta” i wydawnictwo)
- **Światowy Związek Żołnierzy AK** („Wspólne miejsce”)
- **Fundacja Solidarności Polsko - Czesko - Słowackiej** („Karta”)
- **Studium Polski Podziemnej** (program „Karta”)
- **Muzeum Historyczne**
- **Fundacja Centrum Solidarności** (program „Karta”)
- **Muzeum Historii Polski** (program „Karta”)

W ramach programu „Straty Osobowe i Ofiary Okupacji Niemieckiej” partnerami są:

- **Instytut Pamięci Narodowej**
- **Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego**
- **Archiwum Akt Nowych**
- **Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Kobiet**
- **Biblioteka Jagiellońska**
- **Biblioteka Narodowa**
- **Centralna Biblioteka Wojskowa**
- **Centralne Archiwum Wojskowe**
- **Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach – Opolu**
- **Fundacja “Polsko – Niemieckie Pojednanie”**
- **Instytut Hoovera**
- **Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego**
- **Instytut Zachodni im. Z. Wojciechowskiego**
- **Muzeum Auschwitz – Birkenau**
- **Muzeum Gross – Rosen w Rogoźnicy**

- **Muzeum Historii Polski**
- **Muzeum Powstania Warszawskiego**
- **Muzeum Wojska Polskiego**
- **Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych**
- **Państwowe Muzeum na Majdanku**
- **Państwowe Muzeum Stutthof**
- **Polski Czerwony Krzyż**
- **Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa**
- **Stała Konferencja Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie**
- **Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej**
- **Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych**
- **Zakład Narodowy im. Ossolińskich**
- **Zakład Systemów Totalitarnych i Dziejów II Wojny Światowej IH PAN**
- **Muzeum Więzienia Pawiak**
- **Żydowski Instytut Historyczny**

Zarząd Fundacji Ośrodka KARTA

Dyrektor

Prezes Fundacji

Artur Józwik

Zbigniew Gluza

Członek Zarządu

Członek Zarządu

Członek Zarządu

Agnieszka Knyt

Katarzyna Madoń-Mitzner

Alicja Wancerz-Gluza